

Unge stemmer

Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen

Unge stemmer

**Hvordan imøtekomme
mangfoldet i opplæringen**

Denne rapporten er et sammendrag av presentasjonene og resultatene fra den europeiske høringen for unge mennesker med behov for tilpasset opplæring, *“Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen”*, som ble arrangert av European Agency for Development in Special Needs Education i samarbeid med det portugisiske utdanningsdepartementet. Høringen ble avholdt i Lisboa i september 2007, i forbindelse med Portugals formannskap i EU.

Denne rapporten er utarbeidet av the Agency på grunnlag av bidragene fra de unge delegatene som deltok i høringen. Vi skylder dem alle en stor takk.

Mer informasjon om høringen finnes på the Agencys nettsted:
<http://www.european-agency.org/european-hearing2007>

Redaktører: Victoria Soriano, Mary Kyriazopoulou, Harald Weber og Axelle Grünberger (ansatte hos) European Agency for Development in Special Needs Education.

Det er tillatt å gjengi utdrag fra dette dokumentet, forutsatt at det henvises klart til kilden.

Rapporten er tilgjengelig i redigerbart elektronisk format og på 21 språk for å sikre god tilgang til opplysningene. Elektroniske versjoner av denne rapporten er tilgjengelige fra the Agencys nettsted:
www.european-agency.org/site/info/publications/agency/index.html

Oversatt av Katja Blixrud Frost

Omslagsfoto: Viktorija Proskurovska

ISBN: 978-87-92387-36-3 (elektronisk) ISBN: 978-87-92387-15-8 (papirutgave)

2008

European Agency for Development in Special Needs Education

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C, Danmark
Tlf: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brussel-kontoret
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussel, Belgia
Tlf: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Dette dokumentet er utarbeidet med støtte fra Europakommisjonens generaldirektorat for utdanning, opplæring, kultur og flerspråklighet:
http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm

INNHold

Forord	5
Innledning	7
Utdrag fra innlegget til den portugisiske utdanningsministeren, Maria de Lurdes Rodrigues	9
Tanker fra de unge delegatene	11
<i>Tanker fra delegatene fra videregående skoler.....</i>	<i>11</i>
<i>Tanker fra delegatene fra yrkesfaglige skoler .....</i>	<i>14</i>
<i>Tanker fra delegater fra høyere utdanning.....</i>	<i>16</i>
Utdrag fra innlegget til statssekretæren i det portugisiske utdanningsdepartementet, Valter Lemos	19
Lisboa-erklæringen	20
<i>De unges meninger om inkluderende opplæring .....</i>	<i>20</i>

Forord

Medlemslandene i the European Agency for Development in Special Needs Education (the Agency) ble enige om å arrangere en europeisk høring i 2007, der man inviterte unge mennesker med behov for tilpasset opplæring til å gi oss sine tanker om utdanningen og fremtiden sin, og til å diskutere dette. Det ble lagt spesiell vekt på de unge menneskenes erfaringer, ideer og forslag når det gjaldt inkluderende opplæring.

Dette var den andre gangen the Agency arrangerte en slik viktig høring. Den første europeiske høringen for unge mennesker med behov for tilpasset opplæring ble avholdt ved Europaparlamentet i Brussel i 2003.

Alle medlemslandene i the Agency var klar over at det var en stor utfordring å arrangere en slik høring, spesielt med tanke på det forventede antallet deltakere fra hele 29 land (i 2003 var det 22 land som deltok).

Høringen i 2007 ble arrangert i Lisboa i september 2007 i samarbeid med det portugisiske utdanningsdepartementet og i forbindelse med Portugals formannskap i EU.

For the Agency har det vært en stor glede og en stor ære å arrangere denne andre europeiske høringen. Vi retter en spesiell takk til de 78 unge delegatene og deres familier, lærere og assistenter, utdanningsdepartementene, representantene fra de europeiske og internasjonale organisasjonene og til slutt de portugisiske myndighetene for deres deltakelse og engasjement. Uten alle disse personene ville det ikke vært mulig å gjennomføre denne viktige høringen.

Jørgen Greve
Styreleder

Cor J. W. Meijer
Direktør

Innledning

I 2006 ble representantene for the Agency bedt om å nominere to eller tre pedagogiske miljøer – skoler eller klasser – som skulle delta i høringen “Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen”. De pedagogiske miljøene som ble foretrukket var én videregående skole, én yrkesfaglig skole og én høyere utdanningsinstitusjon.

Elevene fra de nominerte skolene eller klassene ble bedt om å tenke litt rundt resultatene som ble presentert av deltakerne fra den første høringen, som ble arrangert i Brussel i 2003, sammen med sine medelever. De ble også bedt om å tenke på og diskutere følgende tre spørsmål:

1. Kan du beskrive de **viktigste forbedringene og de viktigste utfordringene angående utdanningen din** som du vil diskutere og dele med andre elever i Europa? Har du noen forslag eller anbefalinger om forbedringer?
2. **Hva mener du om inkluderende opplæring?** Er det noen fordeler, utfordringer og/eller hindre du vil fremheve? Har du noen anbefalinger du vil nevne og/eller foreslå?
3. Du har kanskje klare forventninger til utdanning, arbeidsliv og livet ditt generelt i fremtiden. Kan du beskrive de **viktigste hindrene** som etter din mening **må fjernes for at du skal kunne innfri dine forventninger?**

Hver skole eller skoleklasse som deltok, ble bedt om å utnevne én ung delegat som skulle delta i høringen. Dagen før høringen møttes alle delegatene, utvekslet meninger og diskuterte de tre spørsmålene i arbeidsgrupper som ble dannet på grunnlag av det pedagogiske miljøet de kom fra: videregående skole, yrkesfaglig skole eller høyere utdanning. Alle de unge delegatene var godt forberedt i forkant av høringen. Diskusjonene bar preg av en seriøs og åpen meningsutveksling og en genuin respekt for hverandres meninger.

Det er viktig å fremheve at de nominerte delegatene representerte et bredt utvalg av ulike spesielle behov og funksjonshemninger. De fleste fikk opplæring i ordinære opplæringsmiljøer.

Resultatene fra de unge delegatenes diskusjoner ble presentert i det portugisiske parlamentet, og dannet grunnlaget for Lisboa-erklæringen, “De unges synspunkter på inkluderende opplæring”, som er gjengitt i sin helhet i slutten av denne rapporten, og som også legges ved dette dokumentet som en egen brosjyre.

Denne oppsummeringsrapporten presenterer utdrag fra innleggene som ble holdt av den portugisiske utdanningsministeren og statssekretæren i det portugisiske utdanningsdepartementet ved henholdsvis innledningen og avslutningen av høringen. Disse innleggene fremhever engasjementet for og støtten til inkluderende opplæring på vegne av de portugisiske utdanningsmyndighetene.

Lisboa-erklæringen oppsummerer emnene som alle de unge delegatene hadde til felles og var enige om, mens denne rapporten presenterer de viktigste punktene som ble tatt opp av de unge delegatene, og som dreier seg spesifikt om de tre utdanningsnivåene som var representert i høringen, dvs. videregående, yrkesfaglig og høyere utdanning.

Utdrag fra innlegget til den portugisiske utdanningsministeren, Maria de Lurdes Rodrigues

Under åpningen av den europeiske høringen “Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen” i det portugisiske parlamentet, uttalte den portugisiske utdanningsministeren Maria de Lurdes Rodrigues:

“Det er en stor ære og glede å være vertskap for dere unge fra 29 land – 26 EU-land samt 3 andre land – som har blitt med på denne høringen, som har som formål å forbedre gjennomføringen av inkluderende opplæring i hver eneste skole i hvert eneste land i EU. Gratulerer med deltakelsen i denne høringen, og med fremgangen dette representerer, både for dere selv og for landene dere er her på vegne av, og spesielt for et mer inkluderende Europa.

Prinsippene for inkluderende opplæring for alle barn og unge med behov for tilpasset opplæring ble fastlagt i Salamanca i 1994 som et resultat av mange års arbeid og diskusjoner mellom eksperter over hele verden. Utviklingen og gjennomføringen av inkluderende opplæring preger arbeidsdagen til alle lærere, ansatte på skoler og eksperter på feltet. Arbeidet fokuserer på å finne frem til hindre, fordommer og tekniske, sosiale og økonomiske problemer, men fokuserer også på å lete frem løsninger som kan fremme inkludering.

Inkluderende opplæring er en prosess i konstant utvikling som aldri vil bli sluttført, fordi målene og formålene er i stadig endring. Dette drives ikke bare frem av presserende nye sosiale krav og forventninger, men også av kunnskapsutvikling og ny teknologi.

Jeg tror at alle land i EU møter felles utfordringer på tre områder, til tross for forskjellige utgangspunkt og situasjoner. Det første området er det løpende arbeidet med opplæring av lærere og assistenter som jobber med elever med spesielle behov. Det andre er forbedring av de fysiske og materielle forholdene på skolene som tar imot elever med behov for tilpasset opplæring. Det tredje området er utviklingen av læreverktøy og annet materiell som utnytter mulighetene som ligger i teknologien.

I dag gir IKT oss muligheten til å få tilgang til kunnskap og

---

informasjon som aldri før, og disse mulighetene må utforskes og utvikles med støtte fra myndighetene i alle land.

Dette initiativet som bringer oss sammen i dag er spesielt, fordi elevene med behov for tilpasset opplæring selv deltar i utviklingen av sin egen inkluderende opplæring. Det gir stemme til flere og er med på å fremheve og utvide debatten og bevisstheten rundt det å finne løsninger som tar hensyn til ungdommenes egne forventninger og visjoner.

Bidragene deres vil så absolutt være med på å forbedre lærebetingelsene for unge med behov for tilpasset opplæring i Europa. Det er dette som gjør initiativet så nyskapende. Gratulerer igjen med deltakelsen og engasjementet, med de gode eksemplene dere fremstår som, og alt hver enkelt av dere kommer til å oppnå. Deres suksess er også vår. Det er suksessen til den enkelte elev, spesielt til de med behov for tilpasset opplæring, som gir arbeidet deres her verdi. Jeg håper drømmene deres går i oppfyllelse. Jeg håper også at aktivitetene i dag går bra, og at bidragene deres gjør oss bedre rustet til å løse oppgaven vår. Tusen takk.”

Tanker fra de unge delegatene

Under plenumsmøtet i det portugisiske parlamentet rapporterte de unge delegatene til alle deltakerne i høringen om sine felles utfordringer som de dagen i forveien hadde diskutert i arbeidsgruppene inndelt etter utdanningsnivå .

Teksten nedenfor gir en mer detaljert presentasjon av disse utfordringene. De legges frem i samme rekkefølge som spørsmålene som de unge delegatene diskuterte med sine medelever i forkant av høringen:

- De viktigste **forbedringene** og **utfordringene** ved deres egen utdanning
- Deres meninger om **inkluderende opplæring**
- De viktigste hindrene som må fjernes for at de skal kunne innfri sine **forventninger til fremtiden**.

Det er viktig å fremheve at alle delegatene var enige om at resultatene og utfordringene som ble lagt frem under den europeiske høringen i 2003, fremdeles hadde sin verdi, selv om det finnes klare muligheter til forbedring.

Direkte sitater fra enkelte av de unge delegatene er satt inn i teksten nedenfor for å gi et bedre bilde av sterke meninger som kom frem under arbeidsgruppenes diskusjoner.

Tanker fra delegatene fra videregående skoler

De fleste delegatene fra videregående skole var fra inkluderende miljøer på ordinære skoler.

I arbeidsgruppenes diskusjoner uttrykte de unge delegatene fra videregående opplæring at de generelt var fornøyde med utdanningen sin, og de var også generelt enige om at det har skjedd **forbedringer** under utdanningen.

Den generelle tilgangen til utdanning ble fremhevet som en av de viktigste **utfordringene**. Dette dekker både fysisk tilgjengelighet til bygninger, men også det at opplæringsmateriell og verktøy ofte ikke er særlig brukervennlig eller tilgjengelig for alle typer spesielle behov. Karin observerte: "Moderne skoler er fremdeles ikke tilgjengelige for ulike typer funksjonshemninger, som f.eks. synshemninger."

Støttmateriell som datamaskiner, digitale kameraer, mikrofoner o.l. er svært viktige. Ofte skjer det imidlertid at det nødvendige utstyret enten ikke er tilgjengelig, eller ikke finnes i tilstrekkelig antall. Noen ganger vet ikke de unge og familiene deres hvordan de skal få tilgang til nødvendig utstyr.

Tilgjengelig utdanning betyr også at assistenter eller andre ansatte må være tilgjengelige. Et vedvarende problem er at det i enkelte tilfeller bare er de unges klassekamerater som er tilgjengelige når hjelp er påkrevet.

De unge delegatene var svært bestemte på at lærernes holdninger spiller en viktig rolle. Lærere bør være oppmerksomme på alle elevenes spesifikke behov. "Lærerne bør huske på at det er mange forskjellige personer i klassen, som har forskjellige behov, og som lærer på forskjellige måter," foreslo Simone. Men det er også viktig at lærernes støtte til elever med behov for tilpasset opplæring aldri blir

nedlatende. Lærerne må få opplæring slik at de forstår og vet mer om elevenes behov.

Inkluderende opplæring ble diskutert som en positiv mulighet som delegatene følte var relevant for dem.

Et viktig og oppløftende forhold som de unge delegatene fra videregående opplæring fremhevet, var at inkludering bringer ulike mennesker sammen og forbedrer alle elevers sosiale evner. Det er dermed en fordel for alle elever. Inkluderende opplæring er også generelt mer utfordrende enn tilpasset opplæring, men på en positiv måte, som Márton gjorde oppmerksom på: "Inkluderende opplæring er svært effektivt fordi du står overfor problemer og lærer hvordan du skal løse dem."

Viktige problemer som gjelder inkluderende opplæring, ble imidlertid også diskutert. Aude oppsummerte dette med sitt utsagn: "Inkluderende opplæring har vært både den mest grusomme og den vakreste utfordringen jeg noen gang har møtt." Selv om inkludering støtter sosial kontakt utenfor skoletiden, kan det oppstå problemer på skolen når det gjelder kontakt mellom elever med og uten spesielle behov. "Inkluderende opplæring er den beste løsningen, men det er fremdeles mange skoler som verken har ressurser eller ansatte til det," sa Alfred.

I tillegg skapes det hindre for elevene med behov for tilpasset opplæring av lærere i ordinære opplæringsmiljøer som ikke er godt nok forberedt, eller som ikke har gode nok opplysninger om elevenes behov, og av mangelen på tilstrekkelige ressurser i ordinære videregående skoler.

De unge delegatene fastslo at inkluderende opplæring er bra forutsatt at all nødvendig støtte foreligger, og at læringen finner sted under optimale forhold.

De var også enige om at utdanningen skulle forberede dem på livet i den virkelige verden. Anna Maria og Christopher foreslo: "Utdanning handler om å lære at du kan gjøre ting du ikke forventet at du skulle klare." Delegatene ba om at de alltid skulle få friheten og retten til å velge selv om de ville inkluderes i en ordinær skole eller ikke.

Når det gjaldt **fremtiden**, ønsket de fleste av de unge delegatene fra videregående skole å studere videre på høyskole eller universitet. De var likevel bekymret for om de ville få et reelt fritt studievalg, for de ønsket ikke å bli tilbudt begrensede muligheter på grunn av sine spesifikke behov, mangel på støtte eller tilgang til høyere utdanning. Flere var bekymret over andre menneskers fordommer både i høyere utdanningsinstitusjoner og i arbeidslivet.

Til slutt ga delegatene fra videregående skole klart uttrykk for behovet for å eie sine egne beslutninger om fremtiden. Det innebærer at de ikke vil være atskilt fra resten av samfunnet, men i stedet få de samme mulighetene som andre.

Tanker fra delegatene fra yrkesfaglige skoler

Hovedtyngden av delegatene fra yrkesfaglige skoler var integrert i ordinære opplæringstilbud. Noen få gikk på skoler med både ordinært og spesialtilpasset tilbud, og bare noen ganske få fikk tilpasset opplæring. Det er også relevant å fremheve at det i denne delegatgruppen var et bredere spekter av spesielle behov enn i de to andre gruppene.

De unge delegatene i denne gruppen var svært opptatt av at rettighetene deres ikke alltid tas hensyn til og respekteres slik de burde. De ba også om å ikke bli behandlet bedre på en beskyttende måte bare på grunn av funksjonshemmingen sin. Fabien, Séverine og Fabio var svært bestemte: “Vi føler oss som alle andre, men noen ganger trenger vi dessverre mer støtte ... Vi trenger å bli stolt på og respektert. Vi vil ikke bli behandlet som funksjonshemmede.” Mitja sa: “Vi må akseptere hverandre uansett hvordan vi ser ut, uansett hva vi vet, uansett hva vi klarer eller ikke klarer å gjøre. Da blir samfunnet vårt mer likeverdig.”

Selv om de uttrykte en generelt positiv holdning til skolene og lærerne sine, hadde delegatene enkelte viktige punkter når det gjaldt **forbedringer** det fremdeles er nødvendig å utføre. Enkelte av delegatene har problemer med å skaffe seg den støtten de trenger. Noen ganger er ikke lærerne godt nok informert eller ikke tilstrekkelig interessert i å lære om hva slags behov de har, og andre ganger er ikke støtten tilgjengelig for det de trenger. “Lærerne må forklare ting i timen på mange forskjellige måter slik at alle elevene kan forstå,” sa Iro og Vassilis.

I løpet av diskusjonene ble det veldig tydelig at for disse elevene er det ikke mulig å skaffe støtte av god nok kvalitet dersom forskjellene ikke tas skikkelig hensyn til.

Amy sa: “Unge trenger å få muligheten til å velge å lære i sitt eget tempo, slik at de liker det og får en tilfresstillende opplevelse av sin egen utdanning.”

Tilgjengelighet til bygninger og offentlig transport var et viktig punkt for delegatene, og ble fremhevet som en viktig **utfordring**.

Alle delegatene fra ordinære utdanningsmiljøer hadde fordelaktige inntrykk av **inkluderende opplæring**. “På ordinære skoler lærer vi fagene på høyt nivå. Dette forbereder oss på fremtiden vår og på å arbeide i en hørende verden,” sa Steven. Enkelte delegater med tilpasset opplæring var også svært positive til inkludering som den beste løsningen, men et lite antall delegater foretrakk å være i et mer beskyttet miljø. Alle var enige om at man selv bør få velge pedagogisk miljø: uten pålegg, med full respekt for enkeltpersoners situasjon og med så mange valgmuligheter som mulig.

Delegatenes ønske for **fremtiden** var å kunne leve så uavhengig som mulig. Alle ønsket å fortsette utdanningen, og alle var bekymret for arbeidsutsiktene sine i fremtiden. Delegatene antydte at de er i en annerledes situasjon enn sine jevnaldrende uten funksjonshemninger.

Til slutt var delegatene trygge på sine egne evner og tydelige på hva de ønsket, men usikre på om skoler og samfunnet generelt anerkjenner deres virkelige potensial.

Tanker fra delegater fra høyere utdanning

Her bør det nevnes at i gruppen fra høyere utdanning var det et signifikant antall delegater med synshemninger i forhold til de andre to utdanningsnivåene. Derfor henviser punktene som denne gruppen diskuterte, ofte til nettopp denne funksjonshemmingen.

Delegatene fortalte om **forbedringer** når det gjaldt tilgang til informasjon – gjennom datamaskiner og Internett – for blinde og svaksynte studenter. Digitale bøker og lydbøker er stadig mer tilgjengelige. Andre delegater fortalte om bedre holdninger til funksjonshemninger. For eksempel er mobilitet og tilgjengelighet blitt et stadig viktigere tema i offentlige diskusjoner og debatter.

Tilgjengeligheten til assistenter og støtte fra frivillige eller venner ble også omtalt som positive utviklingsmomenter.

Flere **utfordringer** ble også fremhevet, og disse handlet i stor grad om forbedringene nevnt ovenfor. Mange ganger er tilgangen til informasjon begrenset eller avhengig av bestemte forhold. For eksempel kan det være lang leveringstid på nye datamaskiner, begrenset tilgang til digitale bøker eller lydbøker, og når det gjelder Internett, er nye nettlekere ofte ikke tilgjengelige for blinde brukere.

Selv om mange dokumenter som brukes ved universiteter og høgskoler produseres der, og utdanningsstedene derfor ofte har muligheten til å støtte produksjon av materiell som synshemmede elever trenger, er det for lite materiell som faktisk er tilgjengelig. Som Maarja uttrykte det: "Vanlige fag som krever lesebøker, skaper problemer. Dette problemet har fulgt meg gjennom hele skolegangen; det var aldri nok bøker på blindeskrift eller lydbøker."

Et annet punkt som ble nevnt, var begrensninger innen fritt studievalg, på grunn av manglende tilgjengelighet til bygninger, utilgjengelig støtte eller utilstrekkelig teknologi. Dette punktet ble godt oppsummert av Gabriela: "Mennesker med funksjonshemninger må velge en skole på grunnlag av hvor tilgjengelige skolebygningene er, og ikke på grunnlag av hva de selv vil ... Vi ønsker å velge det vi har lyst til, ikke det som er mulig."

Delegatene fortalte at de selv ofte må ta initiativ for å skaffe støtte til utdanningsinstitusjonen, ettersom verken medstudenter, lærere eller de administrasjonsansatte på studiestedet vet hvordan de skal støtte dem.

Utfordringene i forbindelse med delegatenes fremtidige arbeidsmuligheter ble også nevnt. Arbeidsgiveres holdninger samt utilgjengelige bygninger kan skape hindringer for like vilkår på arbeidsmarkedet.

Når det gjelder anbefalinger, var det bedre informerte lærere og bedre utdannede assistenter som ble spesielt nevnt. Ekstra ressurser, møteplasser for elever med funksjonshemninger, forståelig språk i undervisningen, mindre undervisningsgrupper og tilgang til støttelærere ble ansett som viktige forbedringsområder. "Funksjonshemninger er veldig forskjellige. Det er individuelle behov som er viktige, ikke generelle behov," sa Diana.

Delegatene var enige om at det er **inkluderende opplæring** som forbereder dem best på livet. For noen av delegatene var den høyere utdanningsinstitusjonen det første møtet med et ordinært opplæringsmiljø. Inkluderende opplæring ble ansett som det første skrittet mot integrering i samfunnet.

Omleggingen fra spesialskolene til kompetansesentre ble også diskutert. Inkluderende opplæring i kombinasjon med individuell, spesialisert støtte ble ansett som den beste forberedelsen til høyere utdanning. Alle delegatene var enige om at det å ha muligheten til å delta i inkluderende opplæring helt fra de startet utdanningen sin gjorde dem sterkere og uavhengige, og det ga dem mer selvtillit.

Når det gjaldt **fremtiden** deres, ble det lagt vekt på hindrene de møtte i form av negative holdninger og mangel på kunnskaper. Det krever mye energi og tålmodighet å endre negative holdninger slik at fokuset ikke lenger er på studentenes mangler, men på evnene, potensialet og de sterke sidene deres. Delegatene foreslo at de selv kunne ta det første skrittet her, selv om dette krever mer mot og utholdenhet enn det som kreves av andre studenter. Kaisu fastslo: "Det er godt å vite hva som ligger foran oss, selv om det kan bli tøft."

Utdrag fra innlegget til statssekretæren i det portugisiske utdanningsdepartementet, Valter Lemos

I sitt avsluttende innlegg til den europeiske høringen, uttalte statssekretæren i det portugisiske utdanningsdepartementet, Valter Lemos:

“Jeg vil gjerne få berømme ungdommene som er til stede for den entusiastiske måten de har jobbet på i dag. Jeg tror virkelig at ungdommene som har snakket her i det portugisiske parlamentet i dag har gitt et fantastisk bidrag i vårt arbeid mot en genuint inkluderende skole i Europa.

Vi vet alle at det ikke kan bli noe ekte demokrati før vi får til en skole for alle. Jeg mener at det hver enkelt av dere har bidratt med i form av dagens arbeid, vil skrive historie og danne grunnlaget for veien videre – ikke bare når det gjelder å nå målene, men også med tanke på hvordan de blir nådd. Vi skylder dere en stor takk for det dere har gjort.

Jeg vil gjerne si noen ord til politikerne og beslutningstakerne som skal følge opp og videreføre arbeidet dere har lagt ned her i dag. Vi politikere og beslutningstakere har bedt dere om å uttrykke deres meninger, og vi har hatt muligheten til å lytte til dere. Nå er det vårt ansvar å iverksette tiltakene dere har foreslått.

Som følge av dette ønsker jeg å love at arbeidet skal videreføres. Formannskapet i EU i samarbeid med European Agency for Development in Special Needs Education har forpliktet seg til å presentere et dokument som skal oppsummere erfaringene og anbefalingene vi har presentert i dag, på en måte som kan brukes som referanse i nær fremtid. Vi håper at anbefalingene som vi godkjenner i dag, den 17. september 2007 i det portugisiske parlamentet i Lisboa, kan danne grunnlaget for vårt arbeid mot en genuint inkluderende skole.

For oss har det vært svært verdifullt at dere har vært med her i Portugal disse to dagene, og vi kommer til å huske dette arbeidet som et skritt mot en skole for alle – en ekte demokratisk skole. Lykke til, alle sammen.”

Lisboa-erklæringen

Alle de viktigste punktene som ble fremhevet av de unge delegatene har dannet grunnlaget for hovedresultatet av denne høringen: Lisboa-erklæringen “De unges meninger om inkluderende opplæring”.

Erklæringen sammenfatter emnene som presentasjonene til de unge delegatene hadde til felles, og fremhever ungdommenes rett til å bli respektert, til å ha samme muligheter som sine jevnaldrende og til å delta i alle beslutninger som gjelder dem selv.

Erklæringen fremhever også ungdommenes meninger om fordelene med inkluderende opplæring. Det er bra for elever både med og uten behov for tilpasset opplæring, det gir bedre sosiale ferdigheter og det er det beste alternativet forutsatt at de nødvendige forholdene legges til rette.

Erklæringen fremhever også forbedringene som det fremdeles er behov for når det gjelder mobilitet og full tilgang til utdanning. Dette blir bare mulig dersom det tas hensyn til forskjellige menneskers forskjellige behov.

Lisboa-erklæringen gir oss et unikt bidrag til debatter om inkluderende opplæring ved at den inneholder en sammenfatning av unge mennesker med funksjonshemmingers egne meninger. Vi håper at de svært klare meldingene fra ungdommene som er presentert i erklæringen og i dette dokumentet vil gi politikere og beslutningstakere inspirasjon til sitt fremtidige arbeid.

Erklæringen presenteres nedenfor i sin helhet og legges også ved dette dokumentet som en egen brosjyre.

De unges meninger om inkluderende opplæring

I forbindelse med Portugals formannskap i EU arrangerte det portugisiske utdanningsdepartementet 17. september 2007 en EU-høring med tittelen “Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen,” i samarbeid med European Agency for Development in Special Needs Education.

Ungdommer fra 29 land¹ som befinner seg på videregående skoler, yrkesfaglige skoler og høyere utdanningsinstitusjoner og har behov for tilpasset opplæring, har kommet med forslag som videre har resultert i Lisboa-erklæringen “De unges meninger om inkluderende opplæring”. Erklæringen sammenfatter presentasjonen til ungdommene som deltok på plenums møtet ved Assembleia da República i Lisboa. Temaet var deres rettigheter, behov og utfordringer samt anbefalinger for å oppnå vellykket inkluderende opplæring.

Erklæringen er utarbeidet i tråd med tidligere offisielle europeiske og internasjonale dokumenter på området tilpasset opplæring, blant annet “Rådsresolusjon om integrering av barn og unge med funksjonshemninger i ordinære utdanningssystemer” (EC, 1990), “Salamanca-erklæringen og rammeverk for vedtak i forbindelse med tilpasset opplæring” (UNESCO, 1994), “Luxembourg-charteret” (Helios-programmet, 1996), “Rådsresolusjon om like rettigheter for elever og studenter med funksjonshemninger innen utdanning og opplæring” (EC, 2003) og “Konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter” (FN, 2006).

Ungdommene var enige om følgende RETTIGHETER:

- Vi har rett til å bli respektert og ikke bli diskriminert. Vi vil ikke ha sympati, vi vil bli respektert som fremtidige voksne som skal bo og arbeide i et normalt miljø.
- Vi har rett til de samme mulighetene som alle andre, men med nødvendige støttetiltak for å imøtekomme våre behov. Ingen skal oppleve at behovene deres blir ignorert.
- Vi har rett til å ta egne avgjørelser og valg. Meningene våre skal tas alvorlig.
- Vi har rett til å leve et uavhengig liv. Vi vil også stifte familie og ha en bolig som er tilpasset våre behov. Mange av oss ønsker å kunne studere på et universitet. Vi vil også jobbe og vi vil ikke være atskilt fra mennesker uten funksjonshemninger.

---

¹ Belgia (Flamsk og Fransk talende grupper), Bulgaria, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Island, Italia, Kypros, Latvia, Litauen, Luxembourg, Malta, Nederland, Norge, Polen, Portugal, Romania, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sveits, Sverige, Tsjekkia, Tyskland, Ungarn og Østerrike.

-
-
- Alle i samfunnet skal kjenne til, forstå og respektere våre rettigheter.

Ungdommene hadde klare meninger om de viktigste FORBEDRINGENE de har opplevd under opplæringen:

- Generelt sett har vi fått tilfredsstillende støtte under opplæringen, men det er mye som gjenstår på dette området.
- Tilgangen til bygninger blir stadig bedre. Spørsmål om mobilitet og tilgang til bygninger får stadig større oppmerksomhet i diskusjoner og debatter.
- Funksjonshemminger blir stadig synligere i samfunnet.
- Datateknologien er i stadig utvikling og vi har tilgang til gode, digitale bøker.

De unge satte søkelys på UTFORDRINGER og BEHOV:

- Ulike mennesker har ulike behov når det gjelder tilgang. Forskjellige faktorer hindrer tilgangen til utdanning og samfunnet ellers for mennesker med ulike tilpasningsbehov:
  - I skoletimene og på eksamen trenger enkelte av oss mer tid.
  - Noen ganger trenger vi personlig assistanse i klasserommet.
  - Vi må få tilgang til tilpasset materiell samtidig med klassekameratene våre.
- Våre valg i forhold til studiefag begrenses enkelte ganger av vanskelig tilgang til bygninger, utilstrekkelig teknologi og tilgang til materiell (utstyr og bøker).
- Vi trenger fag og kompetanse som er formålstjenlig for oss og vårt fremtidige liv.
- Vi trenger god veiledning under opplæringen om hva vi, basert på våre individuelle behov, kan gjøre i fremtiden.
- Vi merker fremdeles at mange vet for lite om funksjonshemminger. Lærere, andre elever og enkelte foreldre har av og til negative holdninger til oss. Funksjonsfriske mennesker bør vite at de kan spørre en funksjonshemmet person direkte om han/hun trenger hjelp eller ikke.

Ungdommene uttrykte også sine meninger om INKLUDERENDE OPPLÆRING:

- Det er svært viktig å gi alle friheten til å velge hvor de skal ta utdannelsen sin.
- Inkluderende opplæring fungerer best dersom forholdene legges til rette for oss. Dette betyr at vi må få tilgang til nødvendig støtte,

---

formålstjenlige ressurser og lærere med riktig kompetanse. Lærerne må være motiverte, godt informert om og forståelsesfulle overfor behovene våre. De må ha høy kompetanse, de må spørre oss hva vi trenger og kunne koordinere med hverandre gjennom hele skoleløpet.

- Vi ser en rekke fordeler ved inkluderende opplæring: vi tilegner oss større sosiale egenskaper, får mer erfaring, lærer hvordan vi skal takle den virkelige verden, og vi må skaffe oss og kunne samhandle med både funksjonshemmede og funksjonsfriske venner.

- Inkluderende opplæring med individuell, spesialisert støtte er den beste forberedelsen til høyere utdanning. Spesialsentre kunne vært en god støtte for oss, også når det gjelder å informere universitetene på en ordentlig måte om hva slags hjelp vi trenger.

- Inkluderende opplæring er gjensidig nyttig for oss og alle andre.

Ungdommene **KONKLUDERTE** med følgende:

Det er vi som bygger fremtiden. Vi må fjerne hindringer inni oss selv og andre mennesker uten funksjonshemminger. Vi må vokse til tross for funksjonshemmingen vår – da vil verden akseptere oss på en bedre måte.

Lisboa, september 2007

Unge stemmer: Hvordan imøtekomme mangfoldet i opplæringen presenterer resultatene fra den europeiske høringen for ungdommer med behov for tilpasset opplæring som ble arrangert av European Agency for Development in Special Needs Education i samarbeid med det portugisiske utdannings-departementet.

Høringen fant sted i Lisboa den 17. september 2007 i forbindelse med Portugals formannskap i EU.

Denne rapporten er utarbeidet av the Agency på grunnlag av bidragene fra de unge delegatene.

Hovedresultatet av høringen er Lisboa-erklæringen "De unges meninger om inkluderende opplæring". Denne erklæringen presenteres i sin helhet i denne rapporten, og er også vedlagt dette dokumentet som en egen brosjyre.